

CO JE KLÍČOVÉHO NA KOMPETENCÍCH VE ŠKOLNÍCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMECH ZÁKLADNÍCH ŠKOL?

WHAT IS “KEY” ABOUT COMPETENCES IN SCHOOL EDUCATIONAL PROGRAMS?

**Tereza Češková¹, Petr Najvar¹, Miroslav Janík², Jiří Havel¹,
Tomáš Horčíčka¹, Teresa Vicianová¹, Alžběta Jurasová¹, Miroslav Jireček³**

¹ Katedra primární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

² Institut výzkumu školního vzdělávání, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

³ Katedra historie, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Klíčové kompetence (KK) byly do českého vzdělávání zavedeny bez hlubší teoretizace, čehož důsledkem je nedostatečná empirická ověřitelnost, a tudíž i metodická podpora. Příspěvek nahlíží na to, jak se KK jako teoretický konstrukt odrážejí v designovaném kurikulu. Naším cílem je pomocí sumativní obsahové analýzy cca pěti set ŠVP základních škol zjistit, jak jsou KK ve školních kurikulech pojímány, jakými způsoby jsou v kurikulu rozpracovány a jak jsou provázány s jednotlivými částmi kurikula. Analýza ukazuje na různé přístupy při koncipování textů ŠVP. Příspěvek nabízí kategorizaci a charakteristiku těchto přístupů, které vedou k odlišným podobám explicitního uchopení KK ve školních vzdělávacích programech.

Klíčová slova: klíčové kompetence; kurikulum; školní vzdělávací program

Abstract

Key competences (KC) were introduced into Czech education without deeper theoretical background, resulting in insufficient empirical verification and, consequently, limited methodological support, often leading to a formalistic treatment of this concept. This study examines how KCs as a theoretical construct are reflected in the designed curriculum. Through a summative content analysis of around five hundred educational plans from primary schools, we investigate how KCs are conceptualized, elaborated, and integrated within the curriculum. Our analysis reveals diverse approaches to designing educational plan documents, allowing us

to categorize and characterize these approaches. This contributes to understanding the varied explicit treatment of KCs within school educational programs.

Keywords: key competences; curriculum; school educational programme

1 ÚVOD

Klíčové kompetence jsou hlavní cílovou kategorií vzdělávání v České republice již více než 15 let. Podobně jako v jiných zemích (Lassnigg, 2017) šlo při jejich zavádění o top-down reformu implementovanou bez hlubší teoretizace, empirického ověření a v důsledku i metodické opory. Přestože nemáme dosud přesvědčivé důkazy o efektivitě kompetenčně pojatého vzdělávání (srov. Calero et al., 2021), zdá se, že ohled na ně přinesl změnu způsobů práce s obsahy. Rádi bychom proto zjistili, jak učitelé s tímto konceptem pracují, jak jej chápou a zohledňují ve výuce, a tato analýza je prvním krokem.

2 TEORIE

Klíčové kompetence (KK) v českém kurikulu jsou doposud normativního charakteru (Češková, 2021). To znamená, že jsou v kurikulu definovány cílovými charakteristikami, popisovány ideálem pro daný stupeň vzdělávání. Takto pojaté kompetence jsou ze své povahy nadoborové, nemohou však být rozvíjeny samy o sobě, bez oborových obsahů (Hung, 2019). Proto i české kurikulum definuje, že „jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají“ (RVP ZV, 2021, s. 10). Je tak nasnadě, že by rozvíjení KK nemělo být spjaté pouze s určitými předměty, resp. vzdělávacími oblastmi (např. kompetence komunikativní ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace), ale měly by být rozvíjeny napříč (srov. Tchibožo, 2011).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

V příspěvku popíšeme, jak jsou klíčové kompetence zachyceny ve školních vzdělávacích programech českých základních škol (ŠVP). Analyzována budou ŠVP základních škol v Jihomoravském kraji (N = 494), jejichž ŠVP byla dostupná

na webových stránkách škol či získaná prostřednictvím e-mailu ($N = 322$). Využita bude sumativní obsahová analýza (Hsieh & Shannon, 2005), již nám pomůže odhalit, jak jsou kompetence ve školních kurikulech pojímány, jakými způsoby jsou v kurikulu rozpracovány a jak jsou provázány s jednotlivými částmi kurikula, a to ve dvou krocích: (1) kvantifikace slov nebo slovních spojení („kompeten-“) k zjištění množství a způsobu užití pojmu, (2) kvalitativní pohled na výskyt daného jevu, hledání vzorců.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Na analýze pracujeme, nicméně se začínají vyjevovat 3 vzorce rozpracování klíčových kompetencí: (1) ŠVP, které mají KK pouze zkopírované z RVP ZV a dále s nimi nijak nepracují; (2) ŠVP které mají KK částečně rozpracované ve smyslu rozvinutí toho, co se píše v RVP ZV, do návrhů konkrétních možností, jak je lze rozvíjet; zůstávají však v obecné, nadpředmětové rovině; (3) ŠVP, které mají KK zahrnuté promyšleně a konzistentně napříč dokumentem, tj. i konkretizované pro jednotlivé předměty. ŠVP ze třetí skupiny budou podrobena kvalitativní analýze tak, abychom zjistili konkrétní způsoby, jak v rovině designovaného kurikula školy s KK pracují. Je zjevné, že mnohé školy využily vzor, který jim byl poskytnut z decizní sféry a jejich zapracování KK se od ostatních tohoto typu liší jen minimálně, ve vzorku se však nacházejí ŠVP, u nichž jsou KK zapracovány originálně, promyšleně a konzistentně. Cílem bude tedy popsat, jak konkrétně.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Příspěvek představuje první krok v širší snaze pochopit, jak se školy, resp. učitelé s tímto stále relativně novým konceptem potýkají. Z prvotních výsledků je patrné, že v designovaném kurikulu je formalistní nakládání s konceptem KK (vzorce 1 a 2) spíše v menšině, analýza převažujícího, 3. vzorce, je proto žádoucí.

Limitem první fáze analýzy se ukazuje výskyt vzorce „kompeten“ i v jiných významech než ve smyslu kompetence klíčové. Vzhledem k množství a povaze těchto výskytů to však považujeme za marginálii.

Zavedení kompetencí do kurikula akceleruje posilování konstruktivistického charakteru výuky (Ramos-Alvárez & Lague, 2010). Předložený příspěvek je proto nutno vnímat s vědomím, že budou následovat další kroky v podobě zkoumání,

jak se projevují úvahy nad KK v kurikulu zamýšleném, resp. realizovaném, neboť ty se mohou od designovaného kurikula výrazně lišit.

6 LITERATURA

- Calero, J., Murillo Huertas, I. P., & Raymond, J. L. (2021). Efficiency in the transformation of schooling into competences: A cross-country analysis using PIAAC data. *Bulletin of Economic Research*, 73(2), 252–275.
- Češková, T. (2021). (Klíčové) kompetence v českém vzdělávání: Proč si navzájem nerozumíme? *Studia paedagogica*, 26(3), 7-28.
- Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288.
- Hung, W. (2019). Problem design in PBL. In M. Moallem, W. Hung, & N. Dabbagh (Eds.), *The Wiley handbook of problem-based learning* (pp. 249–272). Wiley Blackwell.
- Lassnigg, L. (2017). *Competence-based education and educational effectiveness. A critical review of the research literature on outcome-oriented policy making in education*. Institute for Advanced Studies Vienna.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (2021). MŠMT.
- Ramos-Álvarez, M. M., & Luque G. (2010). A competence-based constructivist tool for evaluation. *Cultura y Educación*, 22(3), 329–344.
- Tchibozo, G. (2011). Emergence and outlook of competence-based education in European education systems: An overview. *Education, Knowledge and Economy*, 4(3), 193–205.